

Драгутина ОГЊАНОВИЋ (Београд)

ПОЕЗИЈА АТМОСФЕРЕ И ШТИМУНГА
(Доживљаји мора у поезији Душана Костића)

Заљубљеник у природна пространства и људске сусрете, песник трептаја и тишине, Душан Костић је свој универзум засводио силаском из брдских предела на море. Иако није рођен у приморском појасу, он је значајан део свог песничког живота провео у приморју, па је у сусрету са морем доживео трансформацију, не толико у поетској слици и језику колико у тематском слоју, контрастирању висинама које су раније биле доминанта његове поетске слике.

Душан Костић мору не даје конкретне одреднице: средоземно, јадранско, јонско и слично, већ само — море. Та општост даје могућност широј симболици и необавезности. Када се неко тако интензивно посвети једном феномену, он у њему налази сродства и разлоге за интимни свет спознаја и допознавања. Ако је Анаксагора, бавећи се астрономијом, заборавио на земаљске чари и небо назвао својом отаџбином, за Костића би се могло рећи: кад је у приморју — море му је отаџбина.

Културно-историјска окосница и атмосфера су у наговештајима обасјали Костићеву повезаност са морем. Његове жеље, снови, сумње, наде, бојазни и уверења, јављају се као мистериј духовних плима и осека. Условност осећања општим стањима и преношењем ових на унутрашњи песников поредак, остварује човеков индивидуалитет, саобразно менталном и карактерном склопу личности. У Костићевој поетској имагинацији, преплитањем фантазије и чулних опажања, збивања на мору се преносе на унутрашњи песников свет, дотичући се његових снахватаца а, у равни симболике, метафизичких обриса тајне.

У материјалној сфери света море је слив. У духовној оно је метафора зрелости, мудрости, синтезе. Са тим атрибутима оно испуњава претпоставку заокружења, али не и пуноће. У Кости-

ћевом случају море је симбол прозачности, лебдења и лелујања, помичност тачке ослонца, знак непрекидног кретања, немира и немирења.

Корабљи и пучина, обала и шпиље, сунчеви слапови и морски таласи, учинили су да Костић на мору открије нову димензију визија и зачне промишљање о човековој судбини, на основама универзалнијих симбола и слојевитијих значења, прозрачењем унутрашњим и космичким светлостима у, иначе, суморно време људског опирања сулудим ветровима живота и мутним а-тавизмима деоба. Суочење са водом и њеним просјајима, мутна стања су се бистрила и понављала, саобразно ударима времена на општу, песникову, туђу и нашу егзистенцију.

Говорећи о свету и вечним сударима антитетичних сила, игуман Стефан, у *Горском вијенцу*, дотиче и симболику мора у констелацији космичког поретка и свету као „составу паклене неслоче“ у коме ратују душа са телом и море са обалама: „Тјело стење под силом душевном, / колеба се душа у тијелу. / Море стење под силом небесном, / колеба се у мору небеса; / волна волну ужасно попире, / о бријег се ломе обадвије.“

Код Костића нема сличних судара и ломова; у његовој се поезији море показује у тихом и благом просветљењу у коме у песми *Небо и море* говори Унгарети. Морска плавет и њена пучина, отворене према плавети неба и светлости сунца, уносе дах и јек нове ситуације у којој суптилна и медитативна песникова природа море доживљава као спој космичког и земаљског принципа. У знаку сагласја и измирења опозитних сила, у Костићевој поезији се води унутрашња борба која, дотичући се конкретних објеката, оваплоћује везу између њих и људске природе.

Маслине су у Костићевој поезији симбол лепоте, постојаности, трајања, па су, зато, на нишану пакости, отпора, настрадаја. Упркос томе, или можда зато, оне ојачавају за непорекнућа иманентно поезији самој (*Маслина то сам ја*). „Колика је само истрајност твоја, / колико је мелеман спокој твој!“ — шапатом дивљења каже песник у *Обраћању маслини*. Та врста химнизма маслини, као опредмећеном симболу близине мора, доприноси да се осети и доживи његов дах. Песник и маслина су слични Фениксу, обнављају се из себе, из неке чудне „пепељасте муке“ (*Постојање маслине*).

На први поглед незаинтересован и нехајан, тај видиолац песник — маслина са дистанце доживљава удесе и потресе даљине, на чије изазове ваља одговорити. У посредну слику мора, Костић укључује и друге објекте — кулу, глисере, галевове, да би, из перспективе доживљаја тих објеката, одсликао неке видове њиховог огледања у визијама мора. У седмој песми *Тврђаве у Новоме* однос кула — море остварује атмосферу историјског памћења, драму збивања и промене: „Само те море памти, / море које не заборавља, које се / невјешто прави мумлајући мрачну

славу / стоструку твоју под сгољелом планином, / море у коме се огледаш као авет.“ Насупрот слици објеката који припадају легендама, стоји слика непосредне стварности техничке цивилизације у којој „глисер дорат“ пројезди остављајући за собом трагове пене поред успаване обале, залазећи за шкољ тако што „и вода за њим опет размјести и сложи себе / претварајући се у огледало“ (*Илузија*). То контрапунктирање памћења инсистира на постојаности извесних материјалних вредности, на њихово време и надвремено присуство, аналогно духовним вредностима трајног и пролазног.

Костић нема хомеровске, мелвилевске, хемингвејевске и хајердаловске борбе са стихијом мора. Он море слика, углавном, у стању бонаце и из позиције *пред морем*, а не позиције *на мору* или *са мора*. Море и копно имају извесну линију разграничења, па њихов судар симболише светове који се опиру и потиру, гложе и трпе. Зато његова песма *Пред нама море* сажима аутентично виђење у коме граница мора и копна чини размеђе два света и два психолошка стања: „Где дође и то: страхујемо од подина, / иза нас склад горчине и љубави, / пред нама море, сребрно море“. Галебови маме употпуњујући приказ плавети и светлости која, између небеског и морског бескраја, доприноси да се ледних бола, донесен са копна, открави и да се биће залелуја и покрене новим енергијама и обасјањима.

Костићеве слике немају снагу експресије Радована Зоговића који, у песми *Старац и море*, инсистирајући на иманенцији морске и поетске дубине, поетолошки апострофира морску илу: „Ударај у хриди! Док живиш, да збиља будеш живо, / ударај, узлијећи, дроби се о стијене! (...) / Како би, бризгом, досегло шиљат чот заносљиви, / како пјену правило од свјелости заостале? / И како иначе да се живи, и чему да се живи / ако море не бије дубином у обале?“ Како се све у људском и космичком поретку одвија по законима неке више логике и у духу његошевског реда и беспоретку, и доживљај мора, сусрет са њим, боравак на њему и опроштај од њега, рефлектују се на субјекте који га доживљавају сменом збивања. Визија барке која нестаје у сутон озбњањује упитаност праћену немиром и узбуђењем у интимној сфери, јер, од видљивих приказа остаје само сећање:

„Шта ли ти радиш
на тераси заробљеној паллама, ружама,
морем,
шта ли ти ишчекујеш кад зачну да грме
бубњи
музике ововременске с поводњем кртог
ритма?
Бијела барка ишчезава. Ја слутим, Ја
призивам

*терасу нашу. Поноћ је, пухор је. Куд ћеш са собом сада
док она бијела барка остаје у сећању само?"*

Са морем у очима, у крви и души, Костић отвара видик пространстава, светлости и сродства природе и човека. Са тим видиком остварује осећање дубине, ширине и густине. Поглед шиба до црте која спаја ваздух и воду, разређену материју и густину, сјај и кретање. Са том игром се, у духовној сфери, догађају поезија, пловидба и љубав. А у легенде о морепловцима и бродоломцима улази по неки нови слој доживљаја у коме се ослобађа прича.

Очаран феноменом лепоте мора, Д. Костић истиче да пучина, ма колико исконски позната, не може да искаже сву његову стварност, богатство и суштину јер би море „без острва и шкоља и ртова било једнолико пространство воде: тек омеђено копном оно добија своју величину и своју душу, постаје сагледиво, материјализује се“ (Путопис *Низ Боку загладан*). У том контексту, и на тој основи, заснива се Костићев доживљај Медитерана — пучине и обале, фауне и флоре, светлости и камена, нежности и суровости.

Очекивања и наде у додиру са морем непрекидно су на провери. Беспутице и странпутице, празнина и осећање пустоши, дочекују на сваком кораку. Свет извесности је увек на провери и под ударима. Мотив преваре, доминантан у књизи *Архипелаг*, чини да песник инсистира на враћању познатим вредностима: „Како ме превари овај архипелаг! (...) / Како ме растужи овај архипелаг — / боље да се вратим патњи, својој жудњи, својој неизвесности, / бар мало да проживим макар у камену родном“ (*Макар у камену*). Отуд жуђени повратак познатим пределима и људима: „На било коју обалу, само нека је моја, / ја се панично враћам једном каменом столу“ (*Враћање*). Враћање је праћено осећањем неизвесности, стрепњом од беспућа и лутања (*Завршна*). Враћање значи интегрисање личности, корекцију обмана и наду да ће се у старим добрим пределима планина и завичаја наићи на веће разумевање и подршку.

Као скровити пејзажи, архипелази су у нашем веку престали да буду повереници интима и тајни. Опасности од проклетстава вребају на све стране, јер су земаљски простори истражени, посећени, оскрнављени, угрожени. Стрва антиприродних авети окомила се на еколошки човеков свет и његов поредак: „Архипелази, архипелази, / прошло је време ваше затурености, / прозно вам се прозна њушка примиче — / ах ништа од прасомоће ваше, од забачених вртова ваших“ (*Мбра која се приближује*). Људско мноштво се изједначује са деловима природе, па песник додаје: „Постајемо неочекивано архипелаг / у некој егзотичној измаглици“ (*Разуђени*). Костић свој интимни свет повезује са доживљајима мора и њихових флоралних и анималних

објеката: он верује да ће некад и његову реч — спасење као бродару први галебови који указују на копно — саслушати (*Надање праскозорја*). Загонетност мора значи несигурност, па повратак копну поново долази као осећање чвршћег тла и безбедније егзистенције: „Откуд да се нађеш у барци сред канала / усамљен до бескраја, неизвјестан као дно мора?“ / куда са собом кад крену буре / тако злочесте и тако изненадне?“ (*Копну својем*)

У књизи *Сахара* море је присутно на дискретнији начин. У песми *Превара*, у којој је мотив обмане на делу, Костић има стихове: Све што си доживљавао то није било оно, / увијек је благо море измицало испред тебе“ (*Превара*). Море је насртљиви чинилац, рушилачка сила: Кажу иза оних брда, у подножју / опружило се море похотно (. . .): / по сву ноћ шапће са зрикавцима острвским.“

Море је *равнодушно* и *дрско*, песник га осећа у својој аорти и, куд год се крене, прати га његово лице „изборано вјетрима дивљим“ (*Лице мора*). Море је *увређено* јер, као чинилац лепоте, не подноси равнодушност (*Увријеђено море*), па зато појачава срцбу (*Помама*). Песник симболичним језиком алудира: између човека и мора помрчина укључује неспоразум, она, сплеткари, провоцира (*Сплетка*). Костић зауставља пажњу на песак, који, час хладан, час врео, морнару значи спасење (*Пијесак*), морепловцу кроз крв „струји музика широких вода“, а његова пловидба у мрежи неизвесности и наде „прича трпко о лукама пу, ним патње и чуда“ (*Морнар међу нама*).

У Костићевој емотивној сфери много је више песама о мору са меланхоличном нотом и елегичном осећајношћу. Те црте су нарочито карактеристичне за његове књиге: *Архипелаг*, *Поезија: тристија* и *Морија*. У њима је присутан осећај непотпуности — жудња и чезнуће, а празнина и ожиљци су нека врста предзнака. Та околност повори о уверењу да је човек крхко биће; да се над његову осећајност надносе непредвидљива и немилна збивања, неумитне, сурове и окрутне промене пред којима стаје дах. Импулси и изазови живота, над којима се помера клатно промена, у поезији остављају амплитуде стања која некад добијају изглед депресивних удара. Обраћајући се хридима и лађицама песник вапи за утехом. Плавило се преноси на звонике, на ветар, на бове, на песникове емоције: „Модро је све ноћас, модро, / и бове, и лађе и снови. / Уморан, до бедема сам допро, / до затона горских ових. / Хтио бих мира да нађем / док уснуло милујем лађе, / да утјеха ми пољуби чело /и смири ме — невеселог“ (*Утјеха модре тишине*).

У напору да ороби море, оно чара и ороби песника. Обраћајући се пскољу, бовама, рибарима и морнарима, светионицима, једрима и мрежама, песник се исповеда: „Заробили сте ме, видим, „заробили, / ко сјен сам, ко срна сам, и течем / некуд за вртом овим кроз топло звјездано вече / и шапћем: мили, мили!..“

Као и свако „дропство“ и симболично има век трајања, јер је везаност за неки предео, у зависности од чинилаца који осаждржавају и осмишљају везу. Чим веза олабави, немирни песников дух се покрене ка неистраженим или бар повратку знањем а, на моменте, заборављеним просторима.

Једна од песама са наглашенијом носталгијом и трагањем за лепотама детињства је *Пут у пиритна брда*, која тематизује повратак првобитним доживљајима: „Тако се зби / да окренусмо леђа мору; / па и онај, онамо негдје, океан / нека мумла низ халатљиву пустињу / колико хоће нека мумла, нека мумла, рекосмо, / ево нас у брдима пиритним.“

Иако је бекство у брда нека врста спаса од извесног засићења морем, промене које се збивају у емотивној човековој сфери не остављају трајним ни сталност у брдима. Однос се мења и море — антропоморф, свесно своје привлачности и магнетизма, и када га напуштају, зна да ће се жеље за повратком њему обновити, па се обраћа људима, животињама и предметима наглашавајући своју постојаност и трајност: „Нека. Предобро знам: вратићете се ви мени. (...) Ја се не журиим. Ја вас стрпљиво слушам. / Грме еони мноме, / ја сам сигурно. Ја вас чекам. Ја вас слушам. / Истрајна је моја душа“ (*Философија мора*). Лирски субјекат се оглашава речима које верују у жудњу мора да му се песник врати: „И сада ко некада чекају ме мудре бове / сањајућ жудно једра, моја, да дошлове. / Блистају крљушти, њишгу се мокра крила, / ах плуже жудно једра куд су се упутила! / Ја нисам рибар и од читавога мога лова / једва ако остане сирота прегршт снова“.

Костићев доживљај мора не износи на видело одисејиде и робинзонијаде, апокалиптичне и катастрофичне призоре, али те призоре дотиче сугестијом њиховог рефлектовања на људску ситуацију, посебно на ситуацију усамљене јединке. Тако земљотрес, виђен из позиције усталасавања морске дубине у књизи *Морија*, добија на драматици доживљајем пригушеног урлика мора и колебања водене масе која сама себе прождири и сама себе обнавља. Земљотрес који је 1979. погодио Црногорско приморје инспирисао је Костићеву најдраматичнију књигу моја је у себе згуснула општу драму и унепокојила копно и море. У *Морији* је море присутно на судбински и трагичан начин. Потрес застрашујућих размера који је покренуо висине и дубине, својом унутрашњом силом задао је подмукли удар природи и људима, камену и води. Попут Јеремијине тужбалице над разореним Јерусалимом, у Костићевој *Морији* се чује прцај, јеремијада над Црногорским приморјем. Драма изненађења уноси запрепашћење и пометњу: од опште катастрофе, „следише се љуни и брда, / галебови заборавише да се врате, / јарболи да се смире, / људи да нађу себе“ (*Трен*). Страва и тутањ ломе брда и утробу морску

помера. У хаотичном ковитлацу потреса и пометње: „Више се и не зна / откуд нагрће тутањ / док се над водом у коло смрзно хвата. . .“ (*Дијете и катаклизма*).

Ако у песми *Балада једног јутра* Костић изражава захвалност мору које није хтело да погуби, у песми *Горчина мукла* он га оптужује због немилости: „Не вјерујем, ништа вам не вјерујем — ни теби, море, ни теби, подземље“. Пратећи чулну помаму и лом у дубинама, у песми *Споменик над морем* аутор признаје његову „љепоту мудру / лик његов преломљени“, али антропоморфизујући га, после страшнога потреса га види као преплашено створење које, у притајеној јарости, смишља „да ошине, насрне на копно“. Свестан могуће теже катастрофе и веће погибељи, Костић види погибел и мору у општој катаклизми: „Умало неслућена морија / да општим не проговори гробљем“ (*Умало*).

Костић се емпиријски дотакао трансгресије — продора мора у копно, у време земљотреса, и транслације — преношења ове и у емотивну и рационалну сферу субјекта. Тако је море заструјало његовим крвотоком, заталасало се у његовој осећајности и унутрашњој чулности. Та два облика кретања у *Морији* експлицирају судар емпирије и трансценденције продукујући психодраму пред лицем збиљске трагике.

Нема у Костићевој поезији митских мора — Посејдона (код Римљана Нептуна) Протеја и Нереја — божанстава мора, нити nereида и сирена. Од Пандориних зала једно се сручило у његову *Морију*, али и после потреса, удеса и несрећа, у богињиној кутији остала је Елпис (Нада), зрак извесности и вере у нове ведрине и лепоте живљења и стварања.

Сваки песник има неки објекат као симбол себе сама: В. Илић — грм, Матош — јаблан, Дучић — морску врбу, Бодлер — албатрос, а Костић је иманенцију свога лирског субјекта пронашао у светионику. Усамљен, замишљен, тужан, не ретко напуштен, светионик емитује добре жеље, утеху, укор и љубав. — „Ал' немоћан, и пуст, само тужно гледа / у луке, у копно које му се не да. / Тек да сврати очи на себе, у ноћи / тихо шаље свјетлост — причу о самоћи“ (*Свјетоник*).

И архипелаг и острво имају блиско, симболично одређење. У песми *Острво* поставља се знак једнакости између предела и човека: „Једно острво непрестано / пије модрило око себе / као кип непомичан / заустављен експлозијом југа; / изгледа, изгубило је вољу / за далеким бучним планинама. . .“ (*Острво*). То губљење воље за далеким планинама је повремен вид песниковог осећања, јер ни у завичајним просторима, ни међу својим људима, увек не цветају руже, нити се људима који су искорачили у свет потврде одају признања и захвалност за оно што су учинили или што чине за своје завичаје. Међутим, безобзирност не потиру љубав према завичају, чак и када је суров и несмотрен. Она је потреба и унутрашњи императив постојања. Отуд се, као

врста осеке, буди носталгија: „Острво једно мутно од самоће / и носталгије непресушне — / непресушне као све око њега“. (Острво).

С тим у вези нигде се жешће не одвија расцеп човековог бића у поларизацији на Ерос и Танатос као на мору. То је зато што оно омамљује и интензивира чулни додир са светом, али и у логос укључује мисао о протицању и коначности неумитније него копно. Између љубави и смрти догађају се омама и илузије које, као у Андрићевој приповеци *Летовање на југу*, доводе до раскола бића и воде небићу. Као поравнање свих животних рачуна, смрт је празнина која обужмљује биће, уводећи га у меланхолично, чак очајавајуће стање. Тако женина смрт у Костићевој *Поезији: тристији* инспирише читаву једну књигу празнине, пустоши и напуштености, немирење са небивањем и признавање његове кобне неумитности.

Удар који у интимној сфери погоди индивидуу преноси се на њен свет, доживљај окружења, природе. Опседнут смрћу драге особе, притиснут болом и тугом, Костић своје осећање и сећање неким реминисценцијама везује за доживљај мора: за острво, пучину, бродове, галебове, чемпресе... Као какав антропоморфни нарцис, у себе загледано, и острво није потпуно имуно од окружења. Зато усмеравајући своју мисао на његову судбину, песник каже: „Па ипак премишљам — кад прође ова бонаца! да ли се преплаши / оркана што насрћу на њега, / отрпнутости од копна свирепо / да ли се уплаши?“ (*Острво у себе загледано*). Жена је у песничком свету основна претпоставка сигурности, па је море без ње сиромашније, опустошеније и напуштеније.

Живост и топлина мора зависе од живота који га улепшава и чини приснијим и дражим. Женином смрћу и море бива осиромашено; и оно се осећа самим, напуштеним, млитавим. Без жениног усхитног погледа и радости и оно делује поспаном, мртвом и — хладно (*Гледај како се плави море*).

Та сфера интимног, људског, преноси се на песничков доживљај морске пучине: „Она пучина, између два рта, / побијељеће без твог погледа / који јој даваше смисао“ (*Толико пута*). И брод који се појави на пучини у *безњеници* не оглашава се као са њом. Престали су разлози радости и узбуђења; излази глуво, без трубљења, јер не може да је угледа и поздрави (*Брод бијел, брод горостасан*). То осећање се наставља: „Ти си била једно / низ море заљуљано. / Сад се и море претвара / у безвољну воду рину мртву / кад коначно зађе / у пространство труле земље“ (*Ти си била једно*). Ипак, све је то привремено, јер елементи природе обнављају своје понашање у складу према неписаним природним законима. Над све се, па и над смрт, као последњи облик коначности, надвија заборав: „Убрзо галебови ће заборавити терасу твоју, онај гост чести — онај распјевани кос / другима ће даривати цвркнут“ (*Никако и нипошто*).

Црни коњи и гавран, као симболи несреће и смрти, такође измамљују осећање пустоши и напуштености. Кад се несрећа згодила десис се удес и у природном окружењу: „Сав залив уто-ну, загуби се / за брдима се мрклим, / за магленим“ (Црни коњи). Смрт одузима вољену особу, спокој, радост, пријатеље, разговор: „Нема, нема разговора више / у врло касној ноћи / док се мјесечина буде / претварала у море“ (Нема разговора више).

Тами и пучини жена даје смисао. Без ње се оне доживљавају као празнина, као глувост и корак без одјека (Двије палме у твоје врту). Време све мења, па ће се и над нестанком надвити забораз, као последњи облик смрти: „Убрзо галевони ће заборавити терасу твоју, / онај гост чести — онај распјевани кос / другом ће даровати цвркут“ (Никако и нипошто).

У Поезији: тристији је најпотпуније дошао до израза Костићев пантеизам, начело по коме је морално добро основа стварности. Он се испојио и кроз пројекцију весталског култа домаћег огњишта и лепоте света у његовој целовитости, али и опуштености тога света нестанком једног од основних његових чланова — жене, као симбола целовитости домаће атмосфере.

У неким Костићевим песмама градови су објекти слике мора и приморских знаменитости: Будвом, Млет, Херцег-Нови, Хипнос у Рисну. У песми Моћ загонетке, попут Алексе Шантића, одушевљеног Боком, он у њој налази разлог за пробој у космополитски свет, ка универзалнијој спознаји: „Ту негде капија Боке / обећава ми и прозор у свијет“.

Однос између песника и мора је однос чежње и пространства, жудње за спознајом и неизвесност путовања. У том односу се, у имагинарној равни, остварује симболика њихових додира ближњем и удаљавањем једног од другог и постајањем делом другог узајамно, на начин на који се у Влатима траве Волта Витмена апострофира:

*Море! Препуштам се теби — слутим шта хоћеш,
Видим са обале твој савијени прст који позива,
Мислим да одбијаш да се вратиш а да ме не осетиш,
Морамо наћи заједничку прилику, свлачим се,
потерај ме изван погледа копна,
Одложи ме некако, уљуљкај ме у таласави
дремеж,
Запљусни ме заљубљеном влагом, хоћу да ти
узвратим.*

*Ти што урлаш и дубиш олује, море ћудљиво и нежно,
Део сам твоје целине, и ја сам од једне и од свију
мена.*

У Костићевој поезији нема нарације, легенди, анегдота. Све је, више-мање, исповест и проговор импресија, превођење спољ-

не на језик унутрашње збиље. Море је више збивање у њему него у природи, више психопрам таласања интима него плима и осека водене масе. Костић природу не истражује; он је *посматра*, *доживљава* и *упија*. Она је у његовој имагинацији симболична и уопштена, чак и када инсистира на конкретной топици.

Музички мотиви су у Костићевој слици мора један од видова поетске слике. Звучни сигнали испољени у оглашавању разноврсних феномена природе, музичке сфере доживљаја који су, као пратиоци животних збивања, експликацисни сигнали њиховог уметничког постојања. Звучна слика се остварила као талас шумова и одјека, али и као унутрашњи ехо песничке уметности. Обзнањујући се као вербални симбол извесних стања психе, она се обзнанила и као тема, и као мотив, и као игра природних феномена у сликовном поетском гесвору. У поезији Д. Костића уопште, а у поезији о мору посебно, музички мотиви имају и остварују извесна молска сазвучја, и као терапеутски чиниоци катарксихких својстава. И у фонолошкој структури, музичка сазвучја и ефекти имају улогу хармонизације емотивних стања и ритмичких вибрација.

Море отвара путеве, поништава трагове, улива се у поезију и легенду и бива људско. Излучујући из себе наук о универзалијама људског или бар илузије о њему, опоетизовано, оно постаје метафора живота који траје и манифестује хераклитовску мисао о универзалном кретању.

Костић са морем води унутрашњи дијалог. Острва, архипелази, обале, буре и бонаце, у његовој поезији се јављају као тајновит ехо унутрашњег гласа, самоће и напора за разотуђивањем у оквиру „малих тема“, без потреса, ковитлаца, ломова и експресивне снаге. Атмосфера и штимунг његове слике одређују природу његове затечености пред морем као својеврсним универзумом, као пред огледалом људске природе и људске судбине. Час стакласто равно и блиставо, час наборано и мрко, море је линија која, у животу и у поезији, претпоставља поглед *изнад* и поглед *испод*, поглед *испред* и поглед *иза* појавне стварности. Са тим погледом, отвореним за продор у дубину и ширину простора и времена, поезија рачуна као са омеђивањем и усликавањем у космичку загонетку и слику света.

Костић се обраћа мору као заштитали саговорник, са талогом успомена, болова и недаћа, као неко ко се опира и поверава. Код њега нема археолошке и музеолошке стране и катастрофичне слике поморског живота. Једино се у књизи *Морија* догодио тектонски удар који није остао без последица у експресији и поетској имагинацији, али на поунутрен начин у коме и вапај и бол имају шригушену молску жеку.

Морска вода што подрива, удара, окреће, преврће и плаче камен одрон и камен сурванац, знак је истрајности природе која заобљава, глача и доводи до облутка црнутак и белутак. Та у-

порност таласа и рад воде наук су за избистравање духовних представа и њихову кристализацију која у шкољци поетске структуре, жуди трансформацији суза које би да се стврдну у бисер. Душан Костић се поодавно запутио на море са том жељом.

Dragutin Ognjanović

POETRY OF ATMOSPHERE AND MOOD

(*The Experiences with the Sea in the Poetry of Dušan Kostić*)

Summary

In the supplement »Poetry of Atmosphere and Mood (The experience with the sea in the poetry of Dušan Kostić)«, the author points out that Kostić »domed his universe« by coming down from the Highlands to the seaside. The encounter with the sea resulted in his writing a number of poems inspired by its floral and animal world. The poems of this kind of inspiration in the books »The Homeland of Olive« (*Postojbina masline*), »Sahara«, »Pestilence« (*Morija*), »Poetry: tristia« (*Poezija: tristija*) and »Mature Sea« (*Zreio more*), reflect his intimate experience without any of the »great« themes, descriptions of seaways and legends about the shipreck victims. In his poetry, Kostić is rather *by the sea* than on it, rather the observer of the water mass, wharfs, archipelagos, islands and lighthouses than a researcher into the sea's expanses and depths. Only »Pestilence« paints dramatic, catastrophic consequences of the earthquake and of painful events in which the sea devours and revives itself anew. Kostić addresses the sea like a whispering collocutor with a deposit of memoirs, w/pains and calamities — like some one who resists it and confides in it at the same time.

Related to the coast environment, Kostić's love is — in a melancholy way — reflected in the book »Poetry: tristia« dedicated to woman. In an attempt to recognize fully Kostić's poetic vision of the sea, the author of this essay quotes verses of both Kostić and other poets, pointing out that his experience is distinctive: the sea is more an occurrence within than outside the poet, rather a psychogram of an intimate life than a picture of ebbs and flows of water mass. In his inner dialogue with the sea, Kostić pictures the blows of solitude and an attempt at de-alienation, without shocks, whirls or fractures. His expression is calm, and his imagination all marked by the intonation of atmosphere and mood

